

Asia: VN/35729/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Muu järjestö tai yhdistys

Lausunnonantajan lausunto

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Ehdotuksessa on osittain kannatettavia tavoitteita, jotka ovat mm. se, että esityksessä pyritty vähentämään byrokratiaa, kirjaamisvelvoitetta ja selkeyttämään asiakkaan oikeuksia sosiaaliohjaukseen ja sosiaalityöhön ja sosiaalihuollon apuun matalammalla arvioinnilla. Esitys kuitenkin on haasteellinen mm. luomalla uuden "perheiden tuen mallin", jossa annetaan liikaa mahdollisuuksia palveluiden alasajoon ja kaventamiseen. Lisäksi suhde lastensuojeluun muuttuu entistä haastavammaksi. Esityksessä on myös kohtia, joissa on uhka asiakkaan oikeuksien kaventumisesta. Esityksen suurimmat ongelmat liittyvät ylimitoitettuun säätöarvioon sekä liian väljään velvoittavuuteen mm. lapseperhepalvelun osalta.

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti esityksen tavoitteista?

Esityksessä haetaan kustannussäästöä, joka voi olla mahdollinen lyhyellä tähtäimellä. Se ei kuitenkaan sisällä tarpeeksi arviointia pitkän aikavälin tavoitteista.

3 Lausuntopalaute luvusta 1, onko erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan osalta tulee selkeämmin kirjata näkyviin se, että henkilö voi olla minkäikäinen vain, myös lapsi. Nyt tällainen määrittely on tehty suhteessa ikääntymiseen. Tällainen selkeytys tulee tehdä myös suhteessa muihin rajapintoihin. Erityistä tukea tarvitseva lapsi tulee määritellä selkeämmin suhteessa lastensuojelun tarpeessa olevaan/ suojelun tarpeessa olevaan lapseen. Mikäli näitä rajapintoja ei selkeytetä on määritelmä edelleen epäselvä käytännön tulkinnoissa. On myös toisaalta riski, että erityistä tukea tarvitsevia lapsia ei määritellä erityisen tuen tarpeessa oleviksi, koska näin keventyisivät velvollisuudet tehdä asiakassuunnitelma ja nimetä asiakkaalle omatyöntekijä. A

Sinänsä henkilökohtaisen tapaamisen mainitseminen ja seikat jotka tulee huomioida erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden suhteen ovat kannatettavat.

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

Kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

On hyvä, että tämä luku kokoaa yhteen ja nostaa esiin hyvinvoinnin edistämisen tavoitteen.

5 Lausuntopalaute luvusta 3 - sosiaalityö ja sosiaaliohjaus: Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen nostaminen keskeiseksi sosiaalihoitoalan ammattilaisiksi asiantuntijatyöksi ja sen merkityksen painottaminen on hyvää esityksessä. Esityksessä kuitenkin painotetaan niiden ensisijaisuutta niin kauan kunnes ne eivät enää yksinään sopivia tai riittäviä. Tämä tekee sosiaalityön ammattilaisesta portinvartijan asiakkaan saamille palveluille. Asiakkaan näkökulmasta voi olla että arvio tarpeesta vaihtelee työntekijäkohtaisesti ja että hyvinvointialueen käytettävissä olevat palvelut, resurssit ja taloudellinen tilanne ohjaavat sitä, miten palveluiden tarve arvioidaan. Esityksessä on nähtävissä tarve taloudellisiin säästöihin tässä kohdassa, mutta palveluun pääsy voi vaikeuttaa perheen tilannetta. Vaatii myös aikaa ja resursseja tavata perhettä tai yksilöitä säännöllisesti, jotta sosiaalihoitoalan ammattilainen asiantuntijatyö tukisi muutosta. Ehdotusta tulisi muuttaa siten, että asiakkaalla säilyy oikeus vaatia kirjallinen, muutoksenhakukelpoinen päätös, jos hän on eri mieltä palvelun tarpeesta tai sisällöstä. Tämä parantaisi asiakkaan oikeusturvaa tilanteessa, jossa yksittäisellä sosiaalihoitoalan ammattilaisella on merkittävä valta siihen, pääseekö asiakas ohjauksesta ja neuvonnasta eteenpäin. Asiakkaalla tulee olla oikeus tietää, mitä palveluja hänelle voidaan tarjota, missä kohti asiakkuutta ja millä kriteerein sekä mahdollisuus valittaa päätöksestä, jos näitä palveluja ei anneta.

6 Lausuntopalaute luvusta 3 - lapsiperhepalvelu: Onko ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Uusi lapsiperhepalvelu on muotoiltu niin väljästi, että se tulee aiheuttamaan merkittäviä eroja ja vaihteluja hyvinvointialueittain. Riski perheiden tuen laadun heikentymisestä on suuri. Taloudellisen tukemisen mahdollisuus on tärkeä lisä ja tuotu hyvin esiin erillisenä kohtanaan.

Lapsiperhepalveluissa on ollut aiemmin selkeää portaittaisuutta, jota tässä ei ole nähtävissä ohjaavana. Tämä on ollut asiakkaiden kannalta ja ammatillisen osaamisen kannalta merkittävää: monimutkaisissa haasteissa on voitu lisätä tai muuttaa tukea, nyt portaittaisuutta ei ole. Taustamateriaaleista selviää että kasvatus- ja perheneuvonnan nykytilan ymmärrys on heikkoa: kasvatus- ja perheneuvonta on merkittävästi kehittänyt toimintaa ja on sosiaalihuollon palvelua, jolla on ollut tiivis suhde myös terveydenhuoltoon ja erikoissairaanhoidon. Ainoastaan kasvatus- ja perheneuvonnassa on tehty moniammatillista työtä työryhmänä erikoissairaanhoidon ulkopuolella. Tämä on ollut keskeistä silloin kun puhutaan mm. nepsyoireisista lapsista ja vanhemmista, lasten ja nuorten mielenterveyshäiriöistä jne joissa on nähty olevan hyödyllistä koko perheen kanssa toimiminen ja perheterapeuttinen, vuorovaikutukseen liittyvä osaaminen. Kasvatus- ja perheneuvonnassa on tehty myös merkittävästi sovittelua, vauvaperheiden tukea ja parisuhteiden tukemista liittyen vanhemmuuteen. Tätä ei ole mahdollista siirtää "yleiseksi lapsiperhepalveluksi" ilman osaamisen, tiedon ja koulutetun henkilöstön menettämistä. Se, että meillä ei ole tutkimustietoa näistä palveluista ei tarkoita sitä, että ne olisi syytä ilman kunnollista arviointia lopettaa sellaisenaan. Sosiaalihuollon perhepalvelut nykyisellään nojaavat sosiaaliohjauksen tasoiseen osaamiseen ja siellä ei ole laajaa moniammatillista toimintaa.

Kasper ry näkee merkittävänä riskinä hyvinvointialueiden asukkaiden eriarvoisen aseman, erityisesti tilanteissa, joissa sosiaalihuoltolain mukaisia palveluja tulee antaa ennen lastensuojelua. Mikäli hyvinvointialueilla ei ole mitään velvoitetta esimerkiksi kasvatus- ja perheneuvonnan järjestämiseen on riskinä se, että palvelut ovat liian kevyitä ja eivät vastaa perheiden tarpeisiin riittävästi, mikä johtaa lopulta korjaavien palvelujen kuten erikoissairaanhoidon ja lastensuojelun kustannuksien kasvuun ja raskaampiin lastensuojelun palveluihin.

Lastenvalvojan tehtävien tuominen erikseen näkyviin on kannatettava uudistus, samoin tässä hyvää oli taloudellisen tuen mahdollisuus.

7 Lausuntopalaute luvusta 3 - Onko ehdotus uudesta työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Ei kantaa

Perustelut tiiviisti?

-

8 Muu lausuntopalaute lukuun 3?

-

9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4) Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

-

Perustelut tiiviisti?

Vireilletulon muutokset ovat kannatettavia, sillä nykyinen toimintatapa on epäselvä ja hakemus liian byrokraattinen tapa laittaa asia vireille. Lapsiperheiden osalta nykyinen palvelutarpeen arviointi on usein ollut se kohta, missä koko perheen tilannetta on pysähdytty arvioimaan. Palvelutarpeen arviointi on aiemmin pitänyt tehdä siinä laajuudessa, kun se on tarpeellista. Tässä kohtaa arviointia ja kirjaamista keventämällä voidaan joutua tilanteeseen, jossa lapsen kokonaistilanne ja vaikkapa vanhemman päihteidenkäyttöön liittyvät asiat jäävät huomaamatta. Jo aiemmin on ollut mahdollista aloittaa perheeseen tukitoimia palvelutarpeen arvioinnin aikana. Palvelutarpeen arvioinnin aikana on usein tavattu koko perhettä, mutta myös lasta. On riskinä, että kevyemmissä arvioinneissa mm. lapsen oma tapaaminen jää pois ja arviointi on vain pinnallista.

10 Lausuntopalaute luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä? Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Tälläkin hetkellä omatyöntekijän nimeäminen ja hänen roolinsa on ollut epäselvä, eikä uudistuksessa tähän ole tulossa merkittävää parannusta. . Omatyöntekijän nimeämistä ei pitäisi heikentää vaan pikemmin vahvistaa. Lähtökohtaisesti kaikille asiakkaille tulisi nimetä omatyöntekijä, jonka rooli tulisi olla myös asiakkaalle selvä. Kasperiin perheiltä tulleen tiedon perusteella asiakassuunnitelma on lähes ainoa kohta jossa asiakkaan toivomia asioita tulee systemaattisesti kuulla ja kirjata. Samoin asiakassuunnitelmanevottelussa on ollut mahdollista muotoilla yhteiset tavoitteet. Näin ollen myös asiakassuunnitelmaa tulisi ennemminkin vahvistaa kuin sen merkitystä häiventää.

11 Lausuntopalaute luvusta 4 - erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Asiakasmitoitus on kannatettava, mutta se ei saa johtaa uuteen tulppaan asiakkuuteen pääsyssä ja kriteerien nostamiseen keinotekoisesti, jotta mitoituksessa pysyttäisiin. Asiakasmitoitusta on myös hyvä arvioida säännöllisesti, sillä lastensuojeluun tulevat lakimuutokset yhdessä tämän uudistuksen kanssa voivat merkitä sitä, että sosiaalihuollon piirissä on yhä vaikeampia ja haastavampia tilanteita: näin 47 lasta voi olla liikaa yhdelle työntekijälle.

12 Muu lausuntopalaute lukuun 4?

-

13 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

Ehdotetut sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät painottuvat vaativaa osaamista vaativiin ja koordinoiviin/ohjaaviin rooleihin, jotka ovat kauempana kohtaavasta asiakastyöstä. Kuitenkin

ehdotuksessa nähdään sosiaalihuollon ydintehtävänä sosiaalityö ja sosiaaliohjaus ensisijaisina tehtävinä. On kyseenalaista, käykö todellisuudessa niin että kohtaavaa asiakastyötä tekevät sosiaaliohjaajat ja sosiaalityöntekijöille ohjataan vain toimintaa koordinoiva tai ohjaava rooli. Tämä ei ole asiakkaan oikeusturvan kannalta hyvä asia: hänen asioistaan päättävän henkilön tulee kyetä tapaamaan asiakasta henkilökohtaisesti ja muodostaa oma käsitys tilanteesta, ei vain toisen käden tietoa. Sosiaalityöntekijöillä tulee olla mahdollisuus riittävään asikastyöhön myös jotta sosiaalityöhön olennaisesti kuuluva rakenteellinen sosiaalityö on mahdollista.

14 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Kyllä

Perustelut tiiviisti?

Sosiaalihuollon johtaminen tulee varmistaa riittävällä sosiaalihuollon osaamisella. Esitys on kannatettava.

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Kirjaaminen on keskeistä sekä työntekijän, että asiakkaan oikeusturvan kannalta. Asiakaskirjaukset ovat keskeinen osa prosessia, eivät siitä irrallaan. Kirjausten avulla sekä asiakas että työntekijä voivat seurata asiakkuudessa tapahtuvia muutoksia ja kirjaaminen turvaa tiedon kulun tilanteissa, joissa vaihtuvuus on suurta. Kirjaamisen sisältöihin ja tapaan sen sijaan olisi hyvä antaa kansallista ohjausta: kirjaaminen yhdessä asiakkaan kanssa tapaamisella tulisi olla ensisijainen tapa toimia. Lisäksi kirjaamisen sisällöllisellä ohjaamisella ja paremmilla asiakastietojärjestelmillä sekä teknologiaa kehittäällä voidaan työntekijöiden kirjaamiskuormaa helpottaa. Asiakkaan oikeusturvan takia ei kuitenkaan ole syytä lähteä lainsäädännöllä kirjaamista vähentämään.

16 Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista?

-

17 Lausuntopalaute muista säädösmuutosehdotuksista?

-

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

Ei

Perustelut tiiviisti?

On hyvin vaikeaa todellisuudessa arvioida aitoja säästöjä tilanteessa, joka perustuu ennaltaehkäisevien palvelujen vähenemiseen ja henkilöstön vähentämisen ja henkilöstön koulutustason madaltamisesta saataviin säästöihin suhteessa siihen, millaisia kustannuksia ne lopulta myöhemmässä vaiheessa aiheuttavat. Kustannuksia tulisivat lyhyellä aikavälillä aiheuttamaan myös jälleen uudet palvelujen organisoinnit, organisaatiomuutokset sekä erilaisiin

asiakastietojärjestelmiin tarvittavat muutokset. On myös epätodennäköistä että lastensuojelun kustannuksista ainakaan säästetään, sillä esityksessä ei ole yksittäisistä, pistemäisistä parannuksista (taloudellinen tuki, asiakasmitoitus) sen kaltaisia muutoksia positiiviseen suuntaan, jolla lastensuojelun tarve todennäköisesti vähenisi.

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Lain tavoitteet ovat kannatettavat. Tällä hetkellä samanaikaisesti on kuitenkin merkittäviä muota lakimuutoksia (mm. lastensuojelu), toimintaympäristön muutoksia (hv-alueiden edelleen erityneet käytännöt ja taloudellinen tilanne, jatkuvat säästöpainet ja eriytyneet asiakastarpeet), sosiaaliturvan heikennykset sekä järjestökentän massiiviset tulevat muutokset. Tätä yhteisvaikutusta on mahdotonta ennustaa. Näin ollen lapsiperhepalveluiden osalta ja erityisesti lapsiin liittyvissä muutoksissa olisi tullut käyttää enemmän harkintaa ja pidempää valmistelutyötä, jotta yhteisvaikutusten takia lapsiperheiden tilanne ei entisestään heikkene ja korjaavien palvelujen määrän tarve ei kasva.

Välimäki Sanna
Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta ry